

УДК 330.101

Т.Ю. ЧАЙКА, В. О. АЛЕКСАНДРОВА, В. В. БАБІЧ**ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ І ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ**

Стаття присвячена оцінці, дослідженню і аналізу понять платоспроможності, ліквідності і фінансової стійкості підприємств в сучасних умовах. Исследование экономической сути понятий ликвидности и платоспособности, рассмотрены различия и схожесть данных понятий. Выведения и обобщения исследований отечественных и зарубежных теоретических и методических аспектов по вопросам платоспособности и финансовой устойчивости предприятий доводит отсутствие единого подхода понимания сути этих понятий. Можно выделить две группы ученых, которые придерживаются разных точек зрения. Первая группа исследователей рассматривают ликвидность предприятия, не отделяя его от понятия платежеспособности, как способность осуществить денежные выплаты в объеме и в сроки, предусмотренные контрактами. Вторая группа утверждает, что говорить о тождественности понятий ликвидности и платоспособности некорректно. Рассмотрены методические аспекты анализа платоспособности, ликвидности и финансовой устойчивости предприятия. Выявлены принципы проведения анализа финансовой устойчивости предприятия в современных условиях. Понятие платоспособности предприятия тесно связано с понятием кредитоспособности. При оценке кредитоспособности заемщика учитываются имущественное состояние предприятия, экономическая и рыночная конъюнктура, а также финансовая устойчивость компании. Необходимость анализа платоспособности и ликвидности предприятия с целью избежания банкротства и потери сегментов рынка обусловлена эффективностью его деятельности и занимает существенную роль в оценке эффективности работы и изыскания резервов для развития бизнеса. Приведена система финансовых коэффициентов, за помощью которых проводится оценка ликвидности предприятия. В отечественной практике для проведения анализа финансовой устойчивости предприятия существует форма расчета, которая позволяет определить способность предприятия потерять или возобновить платежеспособность в указанный период.

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність, капітал.

Т.Ю. ЧАЙКА, В. А. АЛЕКСАНДРОВА, В. В. БАБИЧ**ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ, ЛИКВИДНОСТЬ И ФИНАНСОВАЯ СТОЙКОСТЬ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА**

Статья посвящена оценке, исследованию и анализу понятий платежеспособности, ликвидности и финансовой устойчивости предприятий в современных условиях. Исследована экономическая сущность понятий ликвидности и платежеспособности, рассмотрены различия и схожесть данных понятий. Изучение и обобщение исследований отечественных и зарубежных теоретических и методических аспектов по вопросам платежеспособности и финансовой устойчивости предприятий доказывает отсутствие единого подхода понимания сути этих понятий. Можно выделить две группы ученых, которые придерживаются разных точек зрения. Первая группа исследователей рассматривают ликвидность предприятия, не отделяя его от понятия платежеспособности, как способность осуществить денежные выплаты в объеме и в сроки, предусмотренные контрактами. Вторая группа утверждает, что говорить о тождественности понятий ликвидности и платежеспособности некорректно. Рассмотрены методические аспекты анализа платежеспособности, ликвидности и финансовой устойчивости предприятия. Выявлены принципы проведения анализа финансовой устойчивости предприятия в современных условиях. Определены основные показатели ликвидности, используемые в отечественном анализе. Понятие платежеспособности предприятия тесно связано с понятием кредитоспособности. При оценке кредитоспособности заемщика учитываются имущественное состояние предприятия, экономическая и рыночная конъюнктура, а также финансовая устойчивость компании. Необходимость анализа платежеспособности и ликвидности предприятия с целью избежания банкротства и потери сегментов рынка обусловлена эффективностью его деятельности и занимает существенную роль в оценке эффективности работы и изыскания резервов для развития бизнеса. Приведена система финансовых коэффициентов, с помощью которых проводится оценка ликвидности предприятия. В отечественной практике для проведения анализа финансовой устойчивости предприятия существует форма расчета, которая позволяет определить способность предприятия потерять или возобновить платежеспособность в указанный период.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, платежеспособность, ликвидность, кредитоспособность, капитал.

T.Y. CHAIKA, V. A. ALEKSANDROVNA, V. V. BABICH**SOLVENCY, LIQUIDITY And FINANCIAL STABILITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF ANALYSIS**

The article is devoted an estimation, research and analysis of concepts of solvency, to liquidity and financial stability of enterprises in modern terms. Исследование экономической сути понятий ликвидности и платоспособности, рассмотрены различия и схожесть данных понятий. A study and generalization of researches of domestic and foreign theoretical and methodical aspects on questions of solvency and financial stability of enterprises proves absence of single approach of understanding of essence of these concepts. It is possible to select two groups of scientists which adhere to the different points of view. First group of researchers examine liquidity of enterprise, not dissociating him from the concept of solvency, as ability to carry out cash disbursements in a volume and in terms, foreseen contracts. The second group asserts that to talk about the identity of concepts of liquidity and solvency incorrectly. The methodical aspects of analysis of solvency, liquidity and financial stability of enterprise are considered. Principles of leadthrough of analysis of financial stability of enterprise are exposed in modern terms. The basic indexes of liquidity, in-use in a domestic analysis, are certain. Concept solvency of enterprise is closely related to the concept solvency. At the estimation of solvency of borrower the property state of enterprise, economic and market state of affairs, and also financial stability of company, is taken into account. The necessity of analysis of solvency and liquidity of enterprise with the purpose of avoidance of bankruptcy and loss of market segments is conditioned efficiency of his activity and occupies a substantial role in the estimation of efficiency of work and research of backlogs for development of business. The system of financial coefficients is resulted which the estimation of liquidity of enterprise is conducted by. In domestic practice for the leadthrough of analysis of financial stability of enterprise there is a form of calculation, which allows to define ability of enterprise to lose or pick up a thread solvency in an indicated period.

Keywords: financial stability, solvency, liquidity, solvency, capital.

Вступ. В даний час складне фінансово – інфляційним характером прибутку підприємств. економічний стан багатьох підприємств країни. Виходом з даної проблеми є, в першу чергу, пов'язаний з низькою платоспроможністю і підвищення ефективності виробництва за рахунок

© Т.Ю. Чайка, В.О. Александрова, В.В. Бабіч, 2018

випуску конкурентоздатної продукції на основі застосування прогресивних технологій, постійного вдосконалення форм господарювання і управління виробництвом.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Метою статті є оцінка, дослідження і аналіз понять платоспроможності, ліквідності і фінансової стійкості підприємств в сучасних умовах. А також дослідження економічного змісту понять ліквідності і платоспроможності і на підставі даних досліджень проаналізувати відмінність і схожість даних понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням понять ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості підприємств приділяли увагу багато як вітчизняних, так і закордонних науковців, серед них І.А. Бланка, Ю. Бріггема, Л. Гапенськи, Г.Б. Поляка, А.Н. Гаврілова, А.А. Попів, В.В. Ковальов та ін. Це питання залишається актуальним й досі, що підтверджує значний обсяг сучасних публікацій.

Основними показниками стабільності фінансового положення підприємства є платоспроможність, ліквідність і фінансова стійкість. Ліквідність і платоспроможність, які, не дивлячись на те, що відображають реальне положення справ на підприємстві, все ж таки несуть в собі різне смислове навантаження.

Ліквідність активу підприємства має на увазі здатність перетворення на грошові кошти. Чим менше проміжок зволікаючи, необхідний для трансформації, тим вище ступінь ліквідності активу.

Платежеспособність характеризується можливістю підприємства своєчасно погашати платіжні зобов'язання грошовими коштами.

Відзначимо відмінності між даними поняттями. Показники ліквідності ґрунтуються на зіставленні ліквідних активів компанії з поточними зобов'язаннями і показують здатність виплачувати короткострокові зобов'язання.

Показники платоспроможності показують здатність компанії оплачувати як короткострокові, так і довгострокові зобов'язання і не обов'язково ґрунтуються на ліквідних активах, але також на зіставленні грошового потоку із зобов'язаннями, величини фінансового важеля і інших аспектів, які впливають на здатність платити по рахунках.

Звідси витікає, що показники ліквідності є також і показниками платоспроможності. А ось показники платоспроможності не обов'язково є показниками ліквідності.

Необхідність аналізу платоспроможності та ліквідності підприємства з метою уникнення банкрутства та втрати сегментів ринку обумовлена ефективністю його діяльності та займає істотну роль в оцінці ефективності роботи і знаходження резервів для розвитку.

Вивчення і узагальнення досліджень вітчизняних і зарубіжних теоретичних і методичних аспектів по питаннях платоспроможності і фінансової стійкості підприємств доводить відсутність єдиного підходу до суті цих понять.

Викладання основного матеріалу дослідження.

Розглянемо основні підходи до суті поняття «Платоспроможність підприємства»:

– при визначенні платоспроможності підприємства термін зобов'язань не має істотного значення [1];

– платоспроможність підприємства може погіршити унаслідок того, що в структурі активів значну частину займають безнадійна дебіторська заборгованість, основні засоби, неприбуткові довгострокові вкладення [2];

– платоспроможність підприємства є не тільки показником. Доказом цього може стати той факт, що значення показника указує на стан платоспроможності підприємства на певну дату розрахунку, тобто для нього характерна моментальність, і це значення залежить від об'єктивно обумовлених змін, пов'язаних з надходженням і сплатою засобів [3].

У зв'язку невчасного погашення дебіторської заборгованості підприємства може стати неплатоспроможним, тобто для розрахунку з кредиторами на розрахунковому рахунку підприємства недостатньо грошових коштів для погашення даної заборгованості. Тому необхідно, щоб ліквідних засобів вистачало для погашення необхідних платежів.

Закордонні та вітчизняні учені, що займаються дослідженням даного питання, пропонують різні методи проведення оцінки, встановлюючи нормативні значення показників для контролю і регулювання діяльністю підприємства.

У вітчизняній практиці для проведення аналізу стійкості підприємства існує форма розрахунку, яка дозволяє визначити здатність підприємства втратити або відновити платоспроможність у вказаний період.

Можна виділити дві групи учених, що дотримуються різних точок зору.

До першої групи учених, розглядаючи ліквідність і платоспроможність як єдину економічну категорію, можна віднести І.А. Бланка, Ю. Бріггема, Л. Гапенськи і інших

Так, І.А. Бланк вважає, що платоспроможність (ліквідність) - це можливість підприємства своєчасно розрахуватися по своїх поточних зобов'язаннях за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності.

Ю. Бріггем і Л. Гапенськи розглядають ліквідність підприємства, не відокремлюючи його від поняття платоспроможності, як здатність здійснити грошові виплати в об'ємі і в терміни, передбачені контрактами. Підприємство, що є ліквідним, в змозі здійснювати свою поточну діяльність, тобто у нього є достатньо засобів, щоб провести необхідні виплати працівникам, постачальникам і інвесторам, заплатити податки і так далі [4].

Перераховані автори є одними з тих, хто запропонував систему критеріїв для визначення незадовільної структури балансу неплатоспроможних підприємств, яка складається з показників поточної ліквідності і забезпеченості власними оборотними коштами. На основі цих критеріїв структура балансу

підприємства визнається задовільною або незадовільною, а підприємство - платоспроможним або неплатоспроможним.

Таким чином, перша група учених пропонує не диференціювати поняття ліквідності і платоспроможності і розуміти ці категорії як здатність підприємства своєчасно розрахуватися по своїх поточних зобов'язаннях за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності шляхом розрахунку коефіцієнтів ліквідності, що визначають платіжні можливості підприємства.

Розглянуту точку зору не розділяє друга група учених (В.В. Ковальов, Г.Б. Поляк, А.Н. Гаврілова, А.А. Попів і ін.), що затверджує, що говорити про тотожність понять ліквідності і платоспроможності некоректно.

Згідно визначенню Г.Б. Поляка, платоспроможність підприємства - це наявність у нього грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості в об'ємі, достатньому для покриття його короткострокових зобов'язань. При цьому він, характеризуючи поняття ліквідності, пов'язує його з показником кредитоспроможності і визначає як здатність підприємства у будь-який момент здійснювати необхідні витрати, тобто своєчасно і повністю розрахуватися по своїх боргах наявними оборотними активами.

А.Н. Гаврілова і А.А. Попів рахують, що під ліквідністю необхідно розуміти здатність підприємства погашати у встановлених час (а в окремих випадках - і з порушенням термінів оплати) свої зобов'язання за рахунок оборотних активів, а під платоспроможністю - наявність вільних розрахункових засобів (грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень), достатніх для негайного погашення кредиторської заборгованості [5].

Кажучи про ліквідність підприємства, В.В. Ковальов має на увазі наявність у нього оборотних коштів в розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань, хоч би і з порушенням термінів погашення. Платоспроможність він визначає як наявність у підприємства грошових коштів і їх еквівалентів, достатніх для розрахунків по кредиторській заборгованості, що вимагає негайного погашення [6].

Таким чином, друга група авторів пропонує визначати ліквідність як здатність підприємства відповідати по своїх поточних зобов'язаннях оборотними активами, що є у нього, а платоспроможність - можливість підприємства погасити вимоги кредиторів короткострокового характеру за рахунок грошових коштів і їх еквівалентів.

Кажучи про платоспроможність, практично всі автори сходяться на думці, що погашення «термінових» зобов'язань повинне відбуватися тільки за рахунок грошових коштів і прирівняних до них короткострокових фінансових вкладень. Проте в умовах неспроможності грошові кошти підприємство

може отримати за рахунок зменшення (продажі) частини активів.

Таким чином, критичний аналіз понять ліквідність і платоспроможність дозволяє виділити ряд відмінних рис цих категорій. Ліквідність зазвичай пов'язують із здатністю погасити поточні (короткострокові) зобов'язання. Як джерело покриття зобов'язань виступають всі види поточних (оборотних) активів. Здатність погашення боргів пов'язують з певним звітним періодом, іноді з порушенням термінів погашення, передбачених контрактами. Платоспроможність характеризується здатністю погасити всі зобов'язання підприємства як короткострокового, так і довгострокового характеру. Джерелом покриття зобов'язань виступають тільки грошові активи (грошові кошти і короткострокові фінансові вкладення).

Для здійснення аналізу платоспроможності підприємства необхідно розрахувати коефіцієнти поточної ліквідності по різних періодах як відношення поточних активів до поточних пасивів.

Поточні активи рівні оборотним активам по статтях балансу за винятком доходів від майбутніх операцій. Поточні пасиви - це короткострокові зобов'язання по податкових виплатах, заробітній платі, розрахунках з постачальниками. При цьому поточні пасиви припускають оплату зобов'язань протягом найближчих термінів.

Термін «ліквідний» передбачає безперешкодне перетворення майна в засоби платежу. Чим менше час, необхідний для перетворення окремого виду активів, тим вище його ліквідність. Таким чином, ліквідність підприємства - це його здатність перетворити свої активи на грошові кошти платежу для погашення короткострокових зобов'язань.

Показники ліквідності підприємства визначають допустимі співвідношення окремих активних і пасивних статей балансу, включаючи співвідношення усередині структури пасивів і активів.

Оцінку ліквідності підприємства виконують за допомогою системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють зіставити вартість поточних активів, що мають різний ступінь ліквідності, з сумою поточних зобов'язань. До них відносяться:

- коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) визначає здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів - оборотних коштів;

- коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт швидкої ліквідності) визначає достаток засобів підприємства для погашення поточних заборгованостей;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності визначає розмір частки короткострокової заборгованості, яку підприємство зможе погасити грошовими коштами найближчим часом;

- коефіцієнт маневреності капіталу характеризує частку функціонуючого капіталу, який обездвижен в довгостроковій дебіторській заборгованості і виробничих запасах;

— коефіцієнт забезпеченості підприємства власними засобами відображає наявність оборотних коштів компанії для забезпечення її стійкості.

Показники ліквідності відображають рухливість активів, стійкість пасивів, відповідність вироблюваних активних і пасивних операцій, можливості підприємства в погашенні узятих зобов'язань.

У структурі економічних показників розрізняють абсолютні і відносні показники ліквідності [1].

Абсолютні показники виражаються в грошових або натуральних одиницях. Відносні показники – це відношення двох показників різної або однакової розмірності. Безрозмірні показники характеризують співвідношення, пропорцію або темп зміни конкретної економічної величини, вимірюваних у відсотках або в пайовому численні.

Розмірні показники визначають швидкість зміни певної величини стосовно конкретного проміжку часу, ефективність застосування наявних ресурсів, чутливість конкретної величини щодо чинника, що зумовив її зміну.

Таким чином, показники ліквідності відображають здатність підприємства платити по боргових зобов'язаннях.

Для здійснення оплати по боргових зобов'язаннях необхідне планування руху грошових коштів по термінах, коли самі неліквідні активи зможуть бути обмінені на ліквідних.

При цьому можуть виникати певні проблеми. Наприклад, підприємство не завжди зможе отримати за актив суму грошових коштів, в яку він був оцінений, і підприємство опиниться в ситуації браку коштів для оплати поточної заборгованості.

Тут присутні ризики ліквідності підприємства. Для запобігання подібній ситуації з метою мінімізації ризиків підприємству необхідно стабільно підтримувати резерв ліквідних активів на оптимальному рівні за допомогою спеціальних коефіцієнтів ліквідності.

Основним коефіцієнтом при аналізі ліквідності підприємства є коефіцієнт, що відображає поточну ліквідність і визначальний в скільки разів об'єм поточних активів більше об'єму поточних зобов'язань.

Мінімальне значення для цього коефіцієнта складає два. При цьому не всі поточні активи можуть бути обернені в гроші при критичній ситуації, допустимий, коли одночасно кредитори зажадають повернення довга.

Особливу проблему представляють матеріальні запаси, тому що їх важко реалізувати за облікову вартість. У зв'язку з цим при аналізі ліквідності підприємства передбачається виключення їх із списку поточних активів при розрахунку показника швидкої ліквідності, при цьому показник не повинен бути нижче за одиницю [7].

При аналізі стану платоспроможності підприємства необхідно визначити причини фінансових проблем, частоту освіти і тривалість прострочених боргів.

Причинами неплатоспроможності можуть стати невиконання виробничого плану; зростання

собівартості продукції; невиконання плану по прибутки і, як результат, недостатній розмір власних джерел фінансування підприємства; велика сума сплачуваних податків. Одними з причин зниження платоспроможності можуть служити неефективне використання оборотних активів: нарощування дебіторської заборгованості, нарощування надпланових запасів, які в даний момент не мають джерел фінансування.

Поняття платоспроможності підприємства тісно пов'язано з поняттям кредитоспроможності. Під кредитоспроможністю компанії мається на увазі таке фінансове положення компанії, при якому компанія може отримати кредит і своєчасно його погасити.

При оцінці кредитоспроможності позичальника враховуються майновий стан підприємства, економічна і ринкова кон'юнктура, а також фінансова стійкість компанії.

Аналіз кредитоспроможності підприємства можливо провести по етапах.

На першому етапі проводиться загальна діагностика підприємства. Якщо підприємство недавно утворилося, то проводиться аналіз бізнес-плану.

Склад і структура активів підприємства дають можливість визначення суми кредиту, який може бути виданий клієнтові. Аналіз структури активів дозволить визначити частку високоліквідних активів, яку можна швидко реалізувати в грошовий вираз для виплат на вимогу кредитора (дебіторська заборгованість, дефіцитні матеріальні запаси).

На другому етапі аналізу кредитоспроможності проводиться аналіз фінансового стану підприємства:

- позичальника і його фінансової стійкості, де розглядається разом з платоспроможністю ряд показників:

- коефіцієнти рентабельності;
- коефіцієнт оборотності (діловий активності);
- ефект фінансового важеля;
- наявність власного оборотного капіталу;
- стабільність виконання виробничих планів;
- питома вага заборгованості по кредитах у валовому доході;
- співвідношення темпів зростання валової продукції з темпами зростання кредитів банку;
- суми і терміни простроченої заборгованості по кредитах [8].

Проведення аналізу платоспроможності підприємства із застосуванням коефіцієнтів ліквідності дозволяє ефективно управляти її зобов'язаннями, створити позитивну репутацію організації як здатною виконувати свої зобов'язання по платежах.

Інформація за станом платоспроможності підприємства зацікавить не тільки керівництво підприємства, але і інших користувачів підприємства. Для постачальників сировини і матеріалів цікава інформація про коефіцієнт абсолютної ліквідності, для банків – коефіцієнт швидкої ліквідності, для власників акцій – коефіцієнт покриття.

Повний аналіз платоспроможності включає не тільки аналіз показників ліквідності, але і показників

фінансової стійкості, ділової активності і рентабельності з метою оцінки кредитоспроможності підприємства.

Фінансова стійкість підприємства при стабільності економічного середовища залежить від результатів його функціонування, а також активного реагування на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища і чинників дії [3].

У науковій літературі поняття «стійкість» ототожнюється з такими поняттями, як постійність (незмінність, постійність) і стабільність (забезпечення постійності).

Кібернетичний підхід трактує стійкість як збереження незмінності деяких інваріантів системи в процесі змін її стану.

Економіко-математичний підхід до визначення стійкості характеризується твердженням про умови, які забезпечують системі перебування рівноваги або зміст його характерних ознак на відповідному рівні [10].

Тобто основними концептуальними складовими визначення поняття «стійкість» є процесуальна і результативна. Як процес стійкість є наслідком взаємозв'язку взаємодіючих операцій системи, метою яких є генерація чинників рівноваги, створення фундаменту для подальшого розвитку. Як результат стійкість означає здатність вистояти, протистояти і адаптуватися до дії екзогенних і ендогенних чинників.

Стійкість підприємства як економічна категорія охоплює сукупність чинників, що забезпечують підприємству стан контрольованої рівноваги і здібність до стійкого економічного зростання шляхом ефективного управління діяльністю [2].

Виділяють наступні види економічної стійкості: внутрішня, зовнішня, спадкова, загальна і фінансова [8]. Головною компонентою економічної стійкості підприємства є його фінансова стійкість, за рахунок якої підприємство здатне забезпечувати маркетингову і кадрову стійкість, сприяти розвитку виробничої і техніко-технологічної стійкості, підтримувати інвестиційну стійкість, підвищувати ефективність процесу управління. Отже, фінансова стійкість підприємства стає заставою стабільного функціонування і розвитку підприємства.

Аналіз економічної літератури показав, що залежно від контексту дослідження під фінансовою стійкістю підприємства розуміють характеристику стану фінансових ресурсів підприємства і результативність їх розміщення, фінансовий стан підприємства, ступінь залежності від привернутих джерел фінансування, результату діяльності, стану рахунків підприємства, гарантій його платоспроможності, ліквідності, прибутковості і кредитоспроможності [2].

Фінансова стійкість підприємства – це головний компонент загальної стійкості підприємства, фінансового управління, що є об'єктом, його господарською діяльністю і характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Фінансова стійкість і

платоспроможність підприємства підвищують переваги з підприємствами того ж профілю в отриманні кредитів, залучення інвестицій, виборі постачальників і підборі кадрів. Чим вище стійкість підприємства, тим вище його незалежність від дії змін на ринку, відповідно, знижуються ризики банкрутства підприємства.

Різні трактування поняття «Фінансова стійкість підприємства» визначають і деталізують окремі чинники формування, ознаки, форми, основні функції. Але необхідно мати на увазі, що фінансова стійкість підприємства є багатофакторною комплексною статично динамічною економічною категорією.

У зв'язку з даним положенням при аналізі фінансової стійкості підприємства необхідно сумістити всі елементи системи фінансових взаємин підприємства. Таким чином, фінансова стійкість підприємства – це властивість підприємства, яке відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на досягнення фінансової рівноваги, здатність підприємства утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу основні характеристики діяльності, функціонування і здібності до розвитку.

Кожне підприємство в процесі своєї діяльності повинне не тільки зберегти стійкість свого положення, але і збалансувати наявні внутрішні можливості підприємства з впливом зовнішнього середовища для стану нової якості, необхідної для подальшого розвитку.

Проведення аналізу фінансової стійкості підприємства дозволяє дати оцінку уміння адаптуватися до змін зовнішнього навколишнього середовища і визначити залежність або незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Завдання проведення аналізу фінансової стійкості визначається виходячи з його функцій і зміст, який полягає в:

- вивченні характеру впливу економічних законів на діяльність підприємства, встановленні закономірностей і тенденцій економічних явищ і процесів в конкретних умовах;

- науковому обґрунтуванні поточних і перспективних планів, аналізі результатів діяльності підприємства, обґрунтуванні можливих прогнозів розвитку, вивченні закономірностей розвитку, виявленні недоліків і помилок для розробки науково-обґрунтованого плану на основі оптимальних варіантів рішень;

- здійсненні контролю виконання планів і управлінських рішень з метою оперативного управління діяльністю підприємства, усунення помилок і виявлених недоліків;

- пошуку резервів для підвищення ефективності діяльності підприємства на основі вивчення передового досвіду, досягнень науки і практики;

- проведенні оцінки результатів діяльності підприємства і виконання планів, досягнутого рівня розвитку, використання наявних можливостей, що сприяє оперативному і ефективному управлінню підприємством з метою усунення виявлених відхилень;

- розробці мерів по застосуванню виявлених резервів в процесі діяльності підприємства, формуванні рекомендацій по коректуванню тактики підприємства.

Досвід проведення аналізу фінансової стійкості припускає дотримання принципів для проведення досліджень [9]:

- національність, тобто урахування специфіки країни, де функціонує підприємство; – науковий характер досліджень, тобто аналіз повинен базуватися на науковому підході з використанням передового досвіду, застосування сучасних методів досліджень;

- комплексність досліджень, що припускає всесторонній обхват діяльності підприємства, для встановлення фінансового стану з метою вироблення необхідних мерів по вдосконаленню його функціонування;

- застосування системного підходу, де кожен об'єкт дослідження розглядається з погляду складної динамічної системи елементів, які зв'язані між собою і зовнішнім середовищем;

- об'єктивність, конкретність і точність проведення аналізу на основі об'єктивної і достовірної інформації, що дозволяє робити висновки і рекомендації по вдосконаленню роботи підприємства, підтверджені аналітичними розрахунками;

- дієвість аналізу дозволить впливати на підвищення ефективності роботи підприємства, дозволяючи керівництву своєчасно виявляти недоліки і сприяти попередженню виникнення їх в майбутньому;

- плановість і систематичність, що припускає організації на підприємстві окремого підрозділу, який здійснюватиме аналіз його діяльності;

- оперативність необхідна для швидкого і своєчасного проведення аналізу з метою ухвалення правильних управлінських рішень, що відповідають змінам кон'юнктури ринку і пріоритетам розвитку підприємства;

- демократизм припускає участь в аналізі співробітників підприємства для забезпечення його ефективної діяльності, що позитивно впливає і на фінансові показники діяльності і об'єднує колектив [10].

Встановлення певних принципів проведення аналізу фінансової стійкості підприємства істотно підвищує ефективність мерів, що приймаються, і рішень для посилення позитивних результатів діяльності підприємства. Періодичність проведення аналізу фінансової діяльності, виходячи з практики, може бути щоденною, щотижневою, місячною, кварталною, річною [3].

Розрізняються два види проведення аналізу фінансової стійкості підприємства, виходячи з широкого спектру питань вивчення:

- повний, де досліджуються всі аспекти діяльності підприємства, включаючи зовнішні і внутрішні зв'язки;

- тематичний, коли досліджується круг питань з метою поліпшення окремих напрямів діяльності.

По суб'єктах користувачів розрізняють внутрішній аналіз фінансової стійкості підприємства, що призначений для внутрішнього використання і є комерційною таємницею, і зовнішній, який складається на основі даних фінансової і статистичної звітності державними органами нагляду, акціонерами, інвесторами.

Основними завданнями в процесі оцінки фінансової стійкості підприємства є наступні:

- встановлення позиції підприємства за розробленими фінансовими показниками зводиться до виявлення забезпеченості підприємства оборотними коштами, правильністю утворення запасів товарно-матеріальних цінностей, встановленню оптимального рівня заборгованості, виявленню економічних і фінансових результатів діяльності. Об'єктивна правильність оцінки позиції підприємства за фінансовими показниками може бути здійснена на основі їх системного і взаємозв'язаного аналізу;

- виявлення шляхів і можливостей подальшого вдосконалення фінансової діяльності, тобто встановлення в процесі оцінки відхилень показників фінансової стійкості підприємства від критичних значень, виявлення причин відхилень і розробка відповідних рекомендацій, які сприяють поліпшенню всієї виробничої діяльності підприємства [2].

Аналіз фінансової стійкості і фінансового стану підприємства проводиться на основі даних фінансових форм звітності і дозволяє узагальнити інформацію про фінансовий стан підприємства з метою вживання необхідних заходів по підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Вивчення фінансової стійкості підприємства дозволяє дати оцінку можливостей організації забезпечувати безперебійний процес фінансово-господарської діяльності і ступінь покриття засобів, вкладених в активи власними джерелами.

Методологія аналізу фінансової стійкості підприємства включає розрахунок і аналіз абсолютних і відносних показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства.

Абсолютні показники виявляють наступні типи фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість при достатності оборотних коштів і гарантованій платоспроможності підприємства;

- нормальна стійкість фінансового стану підприємства, при цьому для забезпечення запасів, включаючи власні оборотні кошти, притягуються довгострокові кредити і позики;

- нестійке фінансове положення, при якому для забезпечення необхідних запасів, окрім власних оборотних коштів і довгострокових кредитів і позик, притягуються короткострокові кредити і позики;

- кризовий фінансовий стан, коли для забезпечення запасів немає «нормальних» джерел їх формування.

Відносні показники фінансової стійкості об'єднують декілька груп показників:

1. Показники структури капіталу, що характеризують фінансову незалежність від зовнішніх позикових засобів, а саме:

- коефіцієнт фінансової незалежності або коефіцієнт автономії як найважливіша характеристика стійкості фінансового стану підприємства і його незалежності від позикових джерел. Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі коштів, авансованих в діяльність. Збільшення коефіцієнта фінансової незалежності свідчить про динаміку зростання фінансової незалежності, гарантуючи погашення підприємством фінансових зобов'язань. Відповідно, чим вище значення коефіцієнта, тим краще фінансовий стан підприємства;

- коефіцієнт фінансової стійкості – визначає питому вагу в загальній вартості майна всіх джерел засобів, які підприємство може використовувати без збитку для кредиторів;

- коефіцієнт фінансової залежності – встановлює залежність діяльності підприємства від позикового капіталу і розраховується як відношення позикового капіталу до загального;

- коефіцієнт фінансової ризику як відношення позикового капіталу до власного. Цей показник свідчить про фінансову незалежність підприємства від привернутих позикових засобів і показує, скільки позикових засобів привертає підприємство на 1 грн.

2. Показники, що характеризують стан оборотних коштів:

- коефіцієнт маневрування власного оборотного капіталу, розраховується як відношення власного оборотного капіталу до загальної суми власного капіталу. Значення коефіцієнта, що рекомендується, складає 0,5, проте його розмір в значній мірі залежить від специфіки галузі і виробництва, і у фондомістких виробництвах він буде нижчий, ніж в матеріаломістких, оскільки в таких виробництвах відома частка інвестується до основних фондів;

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами. Рівень даного коефіцієнта оцінюється залежно від того, в якому стані матеріальні запаси. Якщо підприємство має запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, які в значній мірі перевищують нормальні потреби виробництва, то власний оборотний капітал не може покрити їх повністю. В цьому випадку коефіцієнт буде менше одиниці. Якщо ж підприємство випробовує недолік виробничих запасів для здійснення нормального виробничого процесу, коефіцієнт буде вищий за одиницю.

3. Показники, що характеризують стан основних засобів:

- коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів. Це відношення валового прибутку підприємства до валюти балансу. Він дозволяє визначити, за який період часу прибуток, отриманий підприємством, може компенсувати вартість майна;

- коефіцієнт ефективності власного капіталу, складає інтерес для власників підприємств, оскільки дає узагальнювальну оцінку ефективності вкладень засобів в дане підприємство.

Приведені вище показники дозволяють з певним ступенем об'єктивності оцінити фінансовий стан підприємства. При цьому фінансовий стан вважається незадовільним, якщо значення коефіцієнтів нижчі або вищі за нормативні (рекомендованих) значення (залежно від показника).

З погляду короткострокової перспективи фінансовий стан підприємства може бути оцінене за допомогою показників ліквідності.

Під ліквідністю розуміється здатність цінностей перетворюватися на грошові кошти.

Проведене дослідження дозволяє визначити, що для оцінки фінансового стану підприємства необхідно використовувати систему показників, які характеризують зміни по:

- структурі капіталу підприємства, його розміщенню і джерелам освіти;

- ефективності і інтенсивності використання капіталу;

- платоспроможності і кредитоспроможності;

- запасу фінансової стійкості капіталу.

Тому необхідно кожному підприємству для об'єктивної оцінки своїх можливостей проводити аналіз платоспроможності з метою підвищення ефективності своєї діяльності.

Висновки. Аналіз платоспроможності підприємства займає ключове місце при оцінці ефективності діяльності підприємства. А фінансова стійкість підприємства – це такий стан рахунків, який гарантує його платоспроможність. Це комплексне поняття, яке знаходиться під впливом різних фінансово-економічних чинників, які треба враховувати при ухваленні фінансового вибору. Стійкість фінансів на підприємстві може бути забезпечена за умови постійної реалізації і отриманні виручки, достатньої, щоб виконувати свої зобов'язання. При цьому необхідно, щоб після здійснення всіх розрахунків і зобов'язань залишався заділ прибули, що дасть можливості для розвитку виробництва і виводу на конкурентоздатний рівень.

Таким чином, загальна стійкість підприємства передбачає рух його грошових потоків, які забезпечили б постійне перевищення доходів над витратами.

Список літератури.

1. Вишняков Я.Д., Колосов А.В., Шемякин В.Л. *Оценка и анализ финансовых рисков предприятия в условиях враждебной окружающей среды бизнеса*. Менеджмент в России и за рубежом. – 2013. – № 3. С.22-25.
2. Ковалев В.В. *Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности*. Москва: Финансы и статистика, 2014. – 500 с.
3. Ерина Е.С. *Основы анализа и диагностики финансового состояния предприятия: учебное пособие*. Москва: МГСУ, 2013. 94 с.
4. Кузнецова Л.Г., Кутузова Н.В. *Платежеспособность и ликвидность: уточнение понятий. Деньги и кредит*. – 2009. – № 8. – С. 26-29.
5. *Анализ платежеспособности организации*. Е.М. Сорокина, С.А. Макаренко. Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2009. – 230 с.
6. Ковалев В.В., Волкова О.Н. *Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебник*. Москва: Проспект, 2010. – 424 с.
7. Горфинкель В.Я. *Экономика предприятия*. Учебник для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. 558 с.

8. Лупей Н.А. *Финансы организаций (предприятий)*. Учебное пособие. Москва: Изд-во МГУК, 2014. - 136 с.
9. Раицкий К.А. *Экономика организации (предприятия)*: Учебник. Москва: ИНФРА-М, 2014. - 546.
10. Бланк И. А. *Основы финансового менеджмента*. Киев: НикаЦентр, Эльга, 2013. Т. 1. 712 с.
11. Е. В. Грішина, В. О. Александрова, І. Є. Хаустова Застосування системи збалансованих показників для визначення економічної ефективності діяльності підприємства. *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Технічний прогрес і ефективність виробництва*. – Харків : НТУ "ХПІ", 2014. – № 64' (1106). – С. 142-149.
12. Мерєдов Х. М., Т. Ю. Чайка. Внутрішні фактори фінансової стійкості підприємства. *Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптimum-2014" : тр. 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 2-4 грудня 2014 р.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2014. – С. 73-75.
5. *Analyz platezhesposobnosty orhanyzatsyy*. [Analysis of the organization's solvency] Е.М. Sorokyna, S.A. Makarenko. Yrkutsk: Yzd- vo BHUЭР, 2009. - 230 p.
6. Kovalev V.V., Volkova O.N. *Analyz khoziaistvennoi deiatel'nosti predpriyatiya*: [Analysis of the economic activity of the enterprise] Uchebnyk. Moscow: Prospekt, 2010. - 424 p.
7. Horfynkel V.Ya. *Экономика предприятия*. [Enterprise economy] Uchebnyk dlia vuzov. Moskva: YuNYTY-DANA, 2013. 558 p.
8. Lupei N.A. *Fynansy orhanyzatsyi (predpriyatiyi)*. [Finance organizations (enterprises)] Uchebnoe posobyе. Moskva: Yzd-vo MHUK, 2014. - 136 p.
9. Raytskyi K.A. *Экономика орhанызатсыу (predpriyatiya)* [Economics of organization (enterprise)] : Uchebnyk. Moscow: YNFRA-M, 2014. – 546 p.
10. Blank Y. A. *Osnovy fynansovoho menedzhmenta*. [Fundamentals of financial management] Kyev: NykaTsentr, Элга, 2013. Т. 1. 712 p.
11. E. V. Hrishyna, V. O. Aleksandrova, I. Ye. Khaustova Zastosuvannia systemy zbalansovanykh pokaznykiv dlia vyznachennia ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstva. [Applying a balanced indicator system to determine the economic efficiency of an enterprise] *Visnyk Nats. tekhn. un-tu "KhPI" : zb. nauk. pr. Ser. : Tekhnichniy prohres i efektyvnist' vyrobnytstva*. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"] – Kharkiv : NTU "KhPI", 2014. – no 64 (1106). – pp. 142-149.
12. Mieriedov Kh. M., T. Yu. Chaika Vnutrishni faktory finansovoi stiikosti pidpriemstva. [Internal Factors of Financial Concepts] *Doslidzhennia ta optymizatsiia ekonomichnykh protsesiv "Optimum-2014": tr. 10-i Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, [Doslidzhennia that optimization of eco-economic processes "Optimum – 2014": Tr. 10-i Mizhnar. science.-practical. conf.] 2-4 hrudnia 2014 r. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2014. – P. 73-75.

References (transliterated):

1. Vyshniakov Ya.D., Kolosov A.V., Shemiakyn V.L. *Otsenka y analiz fynansovikh ryskov predpriyatiya v usloviakh vrazhdebnoi okruzhaiushchei sredy byznesa*. [Assessment and analysis of financial risks of an enterprise in a hostile business environment] *Management in Russia and abroad* - 2013. –no 3. pp.22-25.
2. Kovalev V.V. *Fynansovyi analiz: Upravleniye kapitolom. Vyborynvestitsyi. Analiz otchetnosti*. [Financial Analysis: Money Management. The choice of investment. Reporting analysis] Moscow: Fynansy y statystyka, 2014. – 500 p.
3. Eryna E.S. *Osnovy analiza y dyagnostyky fynansovoho sostoiyaniya predpriyatiya: uchebnoe posobyе*. [Fundamentals of analysis and diagnosis of the financial condition of the company: a tutorial] Moscow: MHSU, 2013. 94 p.
4. Kuznetsova L.H., Kutuzova N.V. *Platezhesposobnost y lykvydnost: utochneniye poniatiy*. [Solvency and liquidity: clarification of concepts] *Denhy y kredyt*. - 2009. - no 8. - pp. 26-29

Надійшла (received) 01.01.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Чайка Тетяна Юрійвна (Чайка Татьяна, Юриевна, Chaika Tatiana Yuryevna) – кандидат економічних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри економічного аналізу та обліку; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7622-3193>, e-mail: chaykatata@gmail.com

Александрова Вікторія Олександрівна (Александрова Виктория Александровна, Aleksandrova Viktoriya Aleksandrovnna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри економічного аналізу та обліку; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3567-979X>, e-mail: vik_al07@ukr.net

Бабіч Володимир Володимирович (Бабич Владимир Владимирович, Babich Vladimir Vladimirovich) Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», магістр кафедри економічного аналізу та обліку; м. Харків, Україна